

ARKEOLOGI I NORR 8/9
1995/96

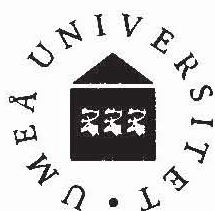
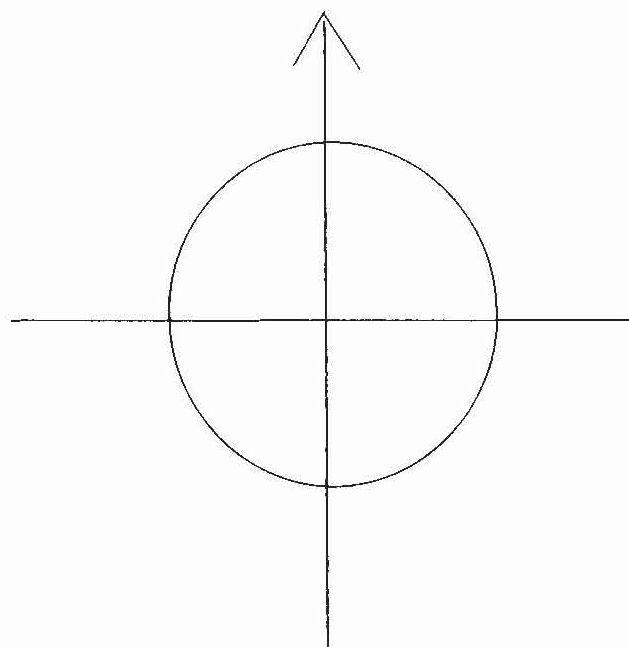

ARKEOLOGI I NORR

8/9

1995/96

UMEÅ UNIVERSITET
Institutionen för arkeologi och samiska studier

UMEÅ UNIVERSITY
Department of Archaeology and Sami Studies

Utgivare: Institutionen för arkeologi och
samiska studier, Umeå universitet

Redaktör: Lena Holm
Layout och redigering: Lillian Rathje

Distribution: Institutionen för arkeologi
och samiska studier, Umeå universitet,
901 87 Umeå

Figuren på omslaget är från undersökningen
av boplatsen Södra Mårtsbo, Valbo socken,
Gästrikland. Foto: Tom Sandstedt,
Länsmuseet Gävleborg.

ISSN 0284-558X
Tryck: Solfjädern offset AB.
Umeå 1999

Innehållsförteckning

<i>Lena Holm</i> Förord	5
<i>Katarina Liases</i> En medeltida järnframställningsplats i östra Hälsingland	9
<i>Anders Hansson och Lillian Rathje</i> Den som gräver en grop åt andra	23
<i>Anna-Karin Lindqvist</i> Gallsätter och Lappnäset, från fossila järnålderslämningar till "drive-through"	43
<i>David Loeffler</i> Inventeringsmetoder	69
<i>Ingela Bergman</i> Gamla rapporter och ny kunskap	93
<i>Berit Andersson</i> En exploateringsgrävd boplats i nytt ljus. En bearbetning av den mesolitiska boplatsen Högland, RAÄ 181, Dorotea socken, Lappland	103
<i>Erik Norberg</i> Arkeologi längs väg 400 mellan Svanstein och Pello. Fördelen med en exploatering	119
<i>Lena Holm</i> Skärvor, skärvor, skärvor . . . Inledning till studier av neolitisk keramik utifrån ett kommunikativt perspektiv	127

En exploateringsgrävd boplats i nytt ljus. En bearbetning av den mesolitiska boplatsen Högland, RAÄ 181, Dorotea socken, Lappland

Berit Andersson

Abstract

In an attempt to show the scientific potential in material from previous rescue excavations a site from the inner part of Northern Sweden was chosen. The site was excavated by Västerbotten Museum in 1980 and consists of three different areas, situated 15-30 meters apart, and was interpreted by the excavator as a hunting camp. One ¹⁴C dating is from the Mesolithic, but the artefacts are both Mesolithic and Neolithic. The main stone material is quartzite and quartz with some slate. The quartzite material has been analysed by refitting and use-wear analysis. Very few flakes were possible to refit but flakes from Areas 2 and 3 were refitted suggesting contemporarity between the two areas. The use-wear analysis show that most of the artefacts and flakes had been used to make artefacts from hard materials, mostly wood. Areas 1 and 3 are both situated in depressions in a ridge and Area 2 is on the top of the ridge. There are large differences in the stone materials between Areas 1 and 3 both in artefacts, raw materials and techniques. The differences can be interpreted as social, economic or chronological.

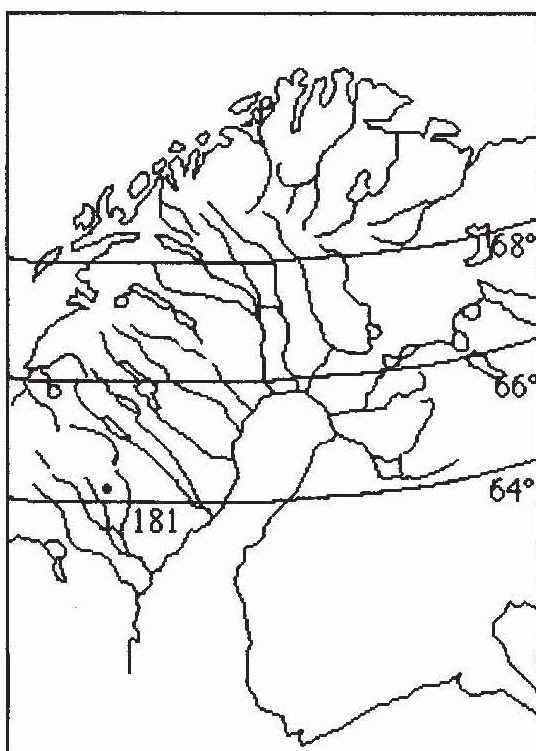
Berit Andersson, Västerbottens museum, Box 6083, 906 03 Umeå.

Inledning

Många av de undersökningar som utförs i exploateringssyfte resulterar i bästa fall i en rapport som innehåller administrativa uppgifter, fyndlistor och en beskrivning av undersökningen. Ofta finns även en summarisk tolkning av det undersökta objektet. Enligt min mening finns det en stor forskningspotential i dessa fyndmaterial. I takt med att arkeologin utvecklas både metodiskt och teoretiskt finns det anledning att utnyttja den enorma mängd material som har framkommit vid olika exploateringsgrävningar. Detta är ett försök att analysera en tidigare undersökt boplats i Norrlands inland med metoderna sammanfogning av avslag samt bruksskadeanalys, men att även studera hela fyndmaterialet och fundera över det samhälle där det arkeologiska materialet en gång användes.

Boplatsen undersöktes 1980 av Västerbottens museum i samband med utvidgning av en grustäkt. Boplatsen var belägen på en ås med nord-sydlig riktning. Åsen ligger intill ett sel på östra sidan av Långseleån i norra delen av Höglands samhälle i Dorotea socken, Västerbotten. Den utgrävda boplatsen bestod av tre områden som låg 30 och 15 meter från varandra, två låg

i små svackor och den tredje låg på plan mark uppe på åsen. I alla tre områden framkom avslag, brända ben och skärvsten. Fyndmaterialet dominerades av föremål och avslag av kvarts och kvartsit samt något skiffer. Bland fynden kan nämnas två spån, 8 och 9 cm långa samt en bananformad skifferkniv, 24 cm lång. Boplatsen var troligen till viss del redan borteroderad då område 1 fortsatte ut i en rasbrant. Vid undersökningen av område 1 och 3 framkom en anläggning i vardera område. De båda anläggningarna var gropar som inte var synliga förrän på ca 15 cm djup. I groparna fanns bränd sand, kol, ben samt avslag och föremål. Ett kolprov togs i anläggning 2 (omr 3) på 0,6 m djup som gav dateringen 7715 ± 115 BP (St 7709) (Melander 1981). Inga osteologiska analyser av benen är gjorda. Platsen för boplatsen är idag ett grustag. Vid Olofssons genomgång av mesolitiska material (1995:85) framkom ett blockuppfriskningsavslag i område 3 som av honom bedöms komma från en handtagskärna.

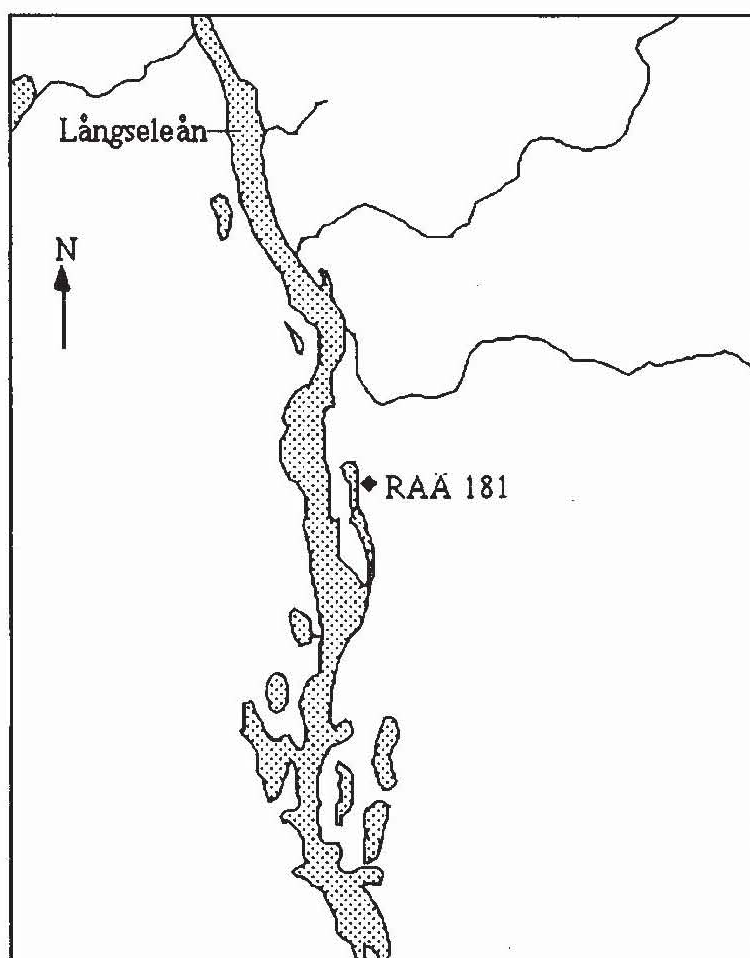
Fig. 1. Läget för den mesolitiska boplatsen RAÄ 181 i Norrlands inland vid ett biflöde till Ångermanälven.

Materialet

Stenmaterialet på boplatsen består av kvarts, kvartsit och skiffer. I rapporten har materialet även uppdelats i brecciekvarts, rökkvarts, rosenkvarts och bergkristall (Melander 1981) men jag har hänfört brecciekvartsen till kvartsitgruppen och de övriga olika kvartserna till kvartsgruppen. Sammanlagt dominerar kvartsen med 466 avslag över de 415 kvartsitavslagen. Jag har i mitt arbete endast använt kvartsitmaterialet, som till stora delar har en mycket finkornig, i vissa fall plastliknande, struktur. En stor mängd

av avslagen är helt genomskinliga och andra är vita, ogenomskinliga. Vissa avslag har en bandad struktur med inslag av mörkare och ljusare ränder. Några avslag och föremål i mörk, finkornig kvarsit finns även, bl. a. en närmast skedformad skrapa ca 10 cm lång. Det finns även fyra avslag och en kniv av en brun kvartsit som är grovkornigare än det övriga materialet.

Eftersom en del av boplatsen har eroderat ut finns avslag som betecknats som lösfynd samt avslag plockade i rasbranten väster om område 1. Då det inte är möjligt att faställa dessas läge har de uteslutits från detta arbete. I anläggning 1 (omr. 1) påträffades ett 60-tal avslag av vilka ca 30 var av kvartsit. Dessa har i rapporten inte angetts inom koordinatsystemet utan endast att de kommer från anläggning 1. Då denna grop är ca 2,5 m lång och 0,7 m bred har inte dessa avslag medtagits. Vidare har jag uteslutit avslag som är mindre än 1 cm då kontaktytan kan anses för liten. I slutskedet av sammanfogningen har dock samtliga avslag studerats mera ingående.

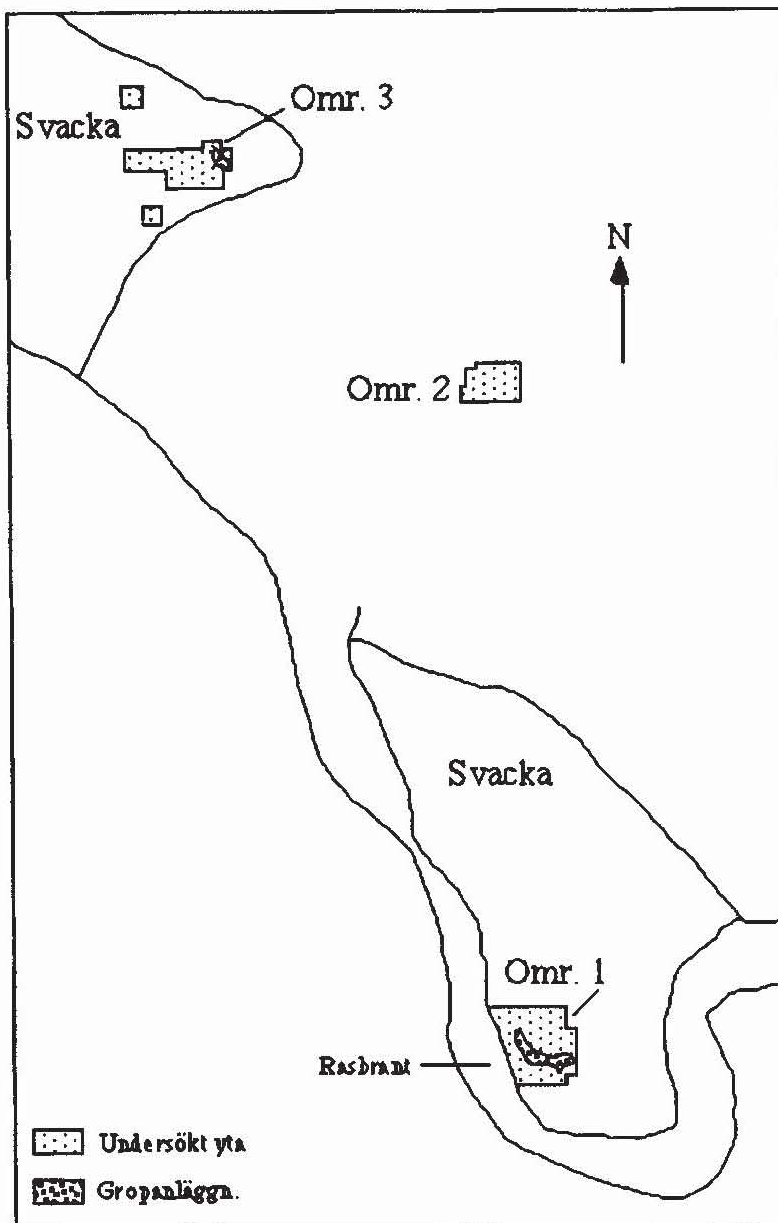
Fig. 2. Boplatsens läge vid ett sel intill Långseleån.

Område 1

Detta område var beläget i en svacka på åsen och materialet i svackan var fin sand fri från sten. Delar av svackan och troligen även boplatsen var bortgrävd vid en tidigare grustäkt. Boplatsen ligger ca 5,5 m lägre än åsens

krön vilket har gjort att platsen varit skyddad för vindar från nord, öst och syd. Platsen har varit exponerad mot väst och därmed mot Långseleån. Den undersökta ytan är ca 12 m² och här påträffades förutom ca 210 liter skärvsten och ca 18 gram brända ben även en kniv, 15 skrapor, nio kärnor och kärnfragment samt 284 avslag av kvartsit. Enligt rapporten så dominerar kvartsavslagen i antal (392 st.) över kvartsitavslagen här. Den ovan nämnda bananformade skifferkniven hittades inom detta område. Under det fynd- och skärvstensförande lagret påträffades en gropanläggning (Anl. 1) som var ca 2,5 meter lång, 0,7 meter bred och 0,7 meter djup. I gropen fanns ca 40 liter skärvsten, två skrapor av kvartsit, en skrapa av kvarts, 58 avslag samt 6 gram ben. Melander tolkar platsen som en jaktstation (1981). Utifrån avslagsspridningen i område 1 totalundersöktes denna avslagskoncentration sannolikt inte. I rasbranten insamlades 108 avslag och 20 föremål.

Fig. 3. De tre områdenas belägenhet i förhållande till varandra samt de två anläggningarna.

Kvartsitmaterialen domineras av en genomskinlig, i vissa fall plastliknande, finkornig kvartsit som har bearbetats med plattformsteknik och stötkantteknik, samt av stötkantkärnor som i vissa fall är mycket små och hårt utnyttjade. Ett antal föremål och avslag är av vit, ogenomskinlig kvartsit.

Område 2

Detta område låg på krönet av åsen och här undersöktes endast 6 m². Här var relativt fyndfattigt och endast 14 avslag, alla av kvartsit, påträffades. De flesta avslagen är ganska små, kortare än 15 mm undantaget två avslag som var 3 och 4 cm långa, båda med skarpa egg. Två av avslagen var av mörk kvartsit. En av de två spånknivarna hittades i detta område. För övrigt fanns ca 45 liter skärvsten och 142 gram brända ben här. Inga anläggningar påträffades. Melander tolkar platsen som en slaktplats (1981).

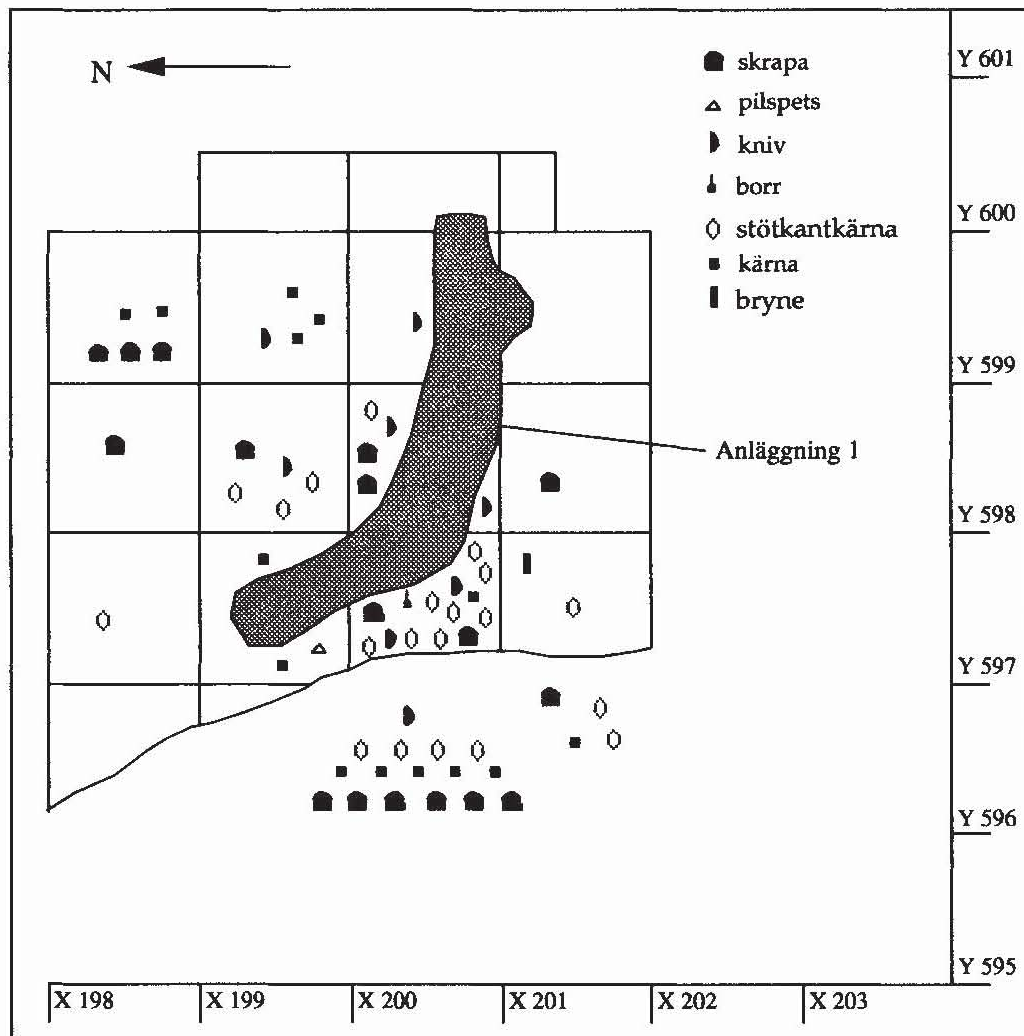
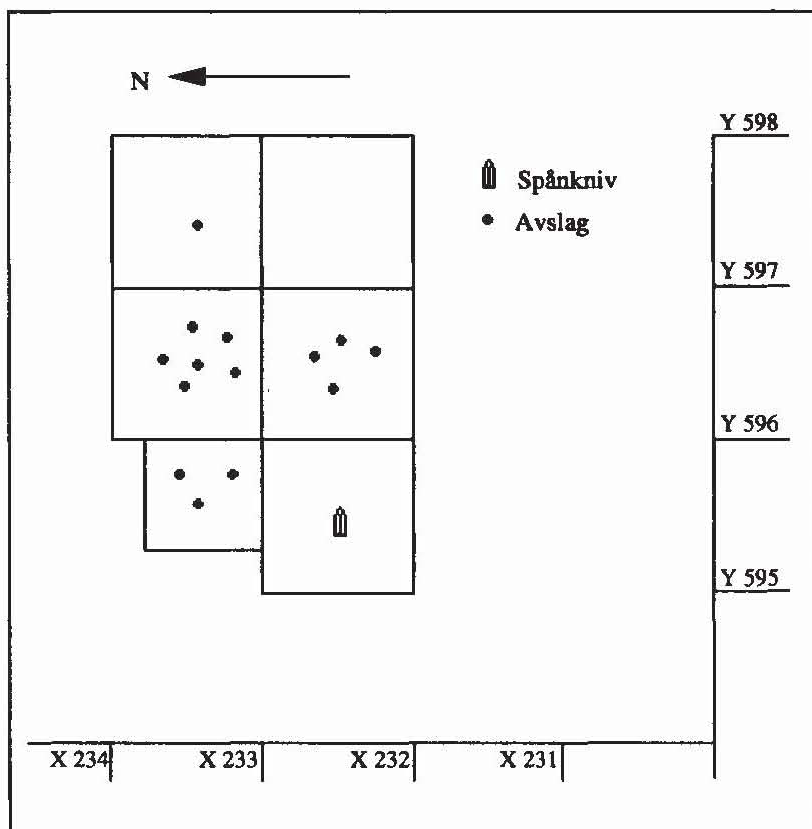

Fig. 4. Område 1 med samtliga fynd och anläggning 1 (grop med skärvsten och ben). Fynden utanför området är de som påträffades i rasbranten till dåvarande grustag.

Fig. 5. Område 2 med spånkniv och avslag.

Område 3.

Detta område liknade område 1 så till vida att det också låg i en svacka, denna var dock betydligt mindre men även här var det skyddat från vindar utom från väst där den öppnade sig mot ån. Undersökningen omfattade 11 m² och inbringade en spånkniv, fem fragment av ett retuscherat spån, 22 fragment av (mikro)-spån, två blockuppfriskningsavslag varav ett från en handtagskärna, en kniv, en skrapa samt 88 avslag av kvartsit. Här dominerar kvartsiten som råmaterial över kvartsen (74 avslag). Den övervägande delen av materialet består av en ljus, ogenomskinlig kvartsit som har inslag av mörka och genomskinliga ränder. Det finns även fyra avslag av en grå-brun, medelgrov kvartsit samt en spånkniv av ljusgrå kvartsit. Två avslag samt skrapan är av mörk, finkornig kvartsit. 18 avslag är av samma genomskinliga kvartsit som dominerar i område 1.

Man registrerade ca 100 liter skärvsten inom området och 1.032 gram brända ben påträffades varav 840 gram kom från den gropanläggning som påträffades. Anläggning 2 påträffades i rutorna 244 / 582-3 och den var 1 x 0,5 m stor och 0,7 m djup. Gropen var fylld med sand, ben och skärvsten samt kol, på 0,4 m. djup fanns ett 3-5 cm tjockt lager brända ben och på 0,6 m djup var ytterligare ett lager brända ben med inblandning av kol och skärvsten. Det kolprov som daterats till 7715±115 BP (St 7709) kommer från det undre av dessa lager. Melander tolkar platsen som en jaktstation (1981). Utifrån avslagsspridningen i område 3 totalundersöktes inte avslagskoncentrationen.

Avslagen från område 3 skiljer sig i betydande grad från de inom område 1, dels i fråga om material men även vad gäller teknik. Beträffande tekniken inom område 3 så är det i huvudsak plattformsteknik och mikrospånteknik. Inga säkra stötkantsavslag har kunnat konstateras.

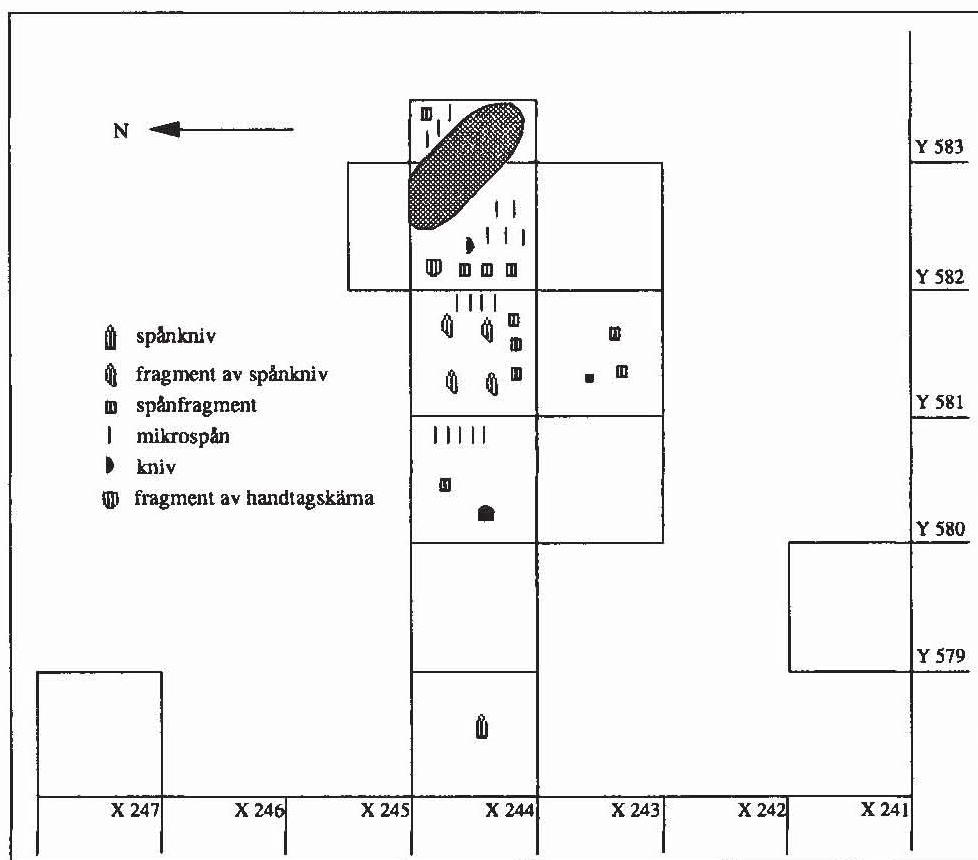
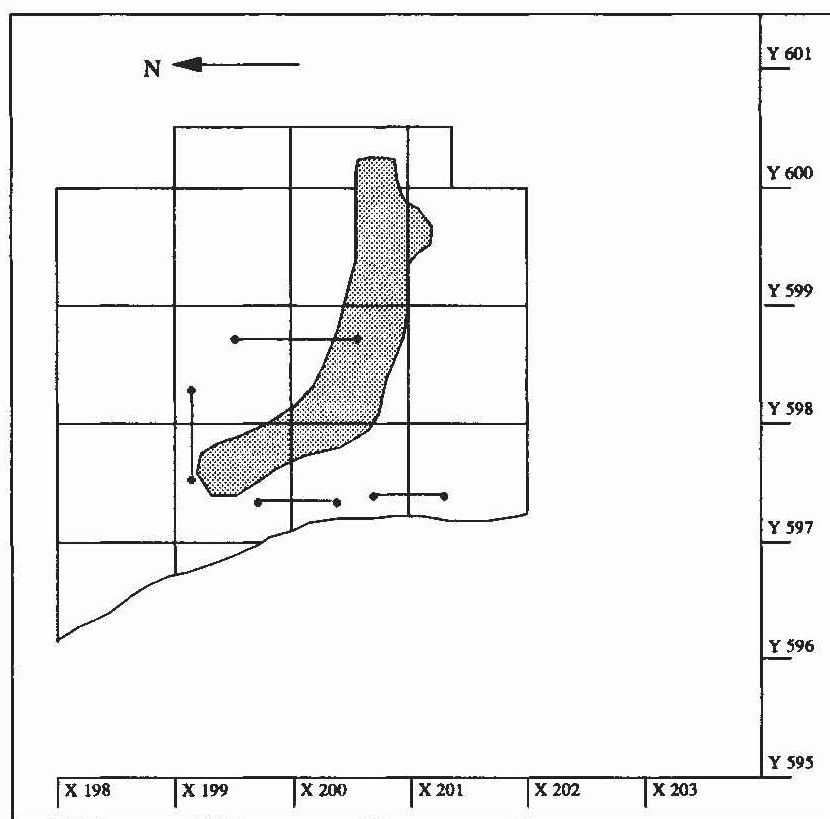

Fig. 6. Område 3 med fynd och anläggning 2 (grop med skärusten, ben och kol).

Sammanfogning

En metod som blivit allt vanligare vid analyser av boplatsutnyttjande är s.k. refitting (Cziesla *et al.* 1990), på svenska brukar det kallas sammanfogning. Metoden kan användas på ben, keramik och avlagsmaterial från redskapstillverkning. Metoden går ut på att sätta samman fragment till en större helhet t. ex. att sammanfoga avslag med varandra och med kärnor. Detta ger ytterligare en dimension vid tolkningen av vilka aktiviteter som har utförts och hur boplatsen har utnyttjats t. ex (Skar & Coulson 1986:91–102). Metoden används även för att studera stenteknologi under olika perioder samt för att tolka postdepositionella processer (Åkvist Nordlund 1992). I vissa fall har man även lyckats med att sammanfoga avslag från olika boplatser med varandra (Singer 1984:35–48) och man kan därmed säga i vilken ordning som boplatserna utnyttjats och att de är relativt samtidiga. Man kan dock inte oreserverat anta att boplatserna är samtida och att de har utnyttjats av samma grupp (Schaller-Åhrberg 1990:611–622) utan man måste även räkna med att övergivna boplatser kan ha utnyttjats

som råmaterialkällor. Metoden har i huvudsak använts på flinta och i den europeiska forskningen är den ofta använd på paleolitiska material t. ex (Petraglia 1992:163–178).

Fig. 7. De sammanfogade avslagens läge inom område 1 samt anläggning 1 (grop med skärersten och ben).

I en D-uppsats har Mattias Ahlbäck (1997) analyserat denna metod och han framför åsikten att de allra flesta studier som har använt denna metod kommer fram till att boplatserna har använts av en liten grupp vid ett enda tillfälle. Detta resultat tror jag beror på att forskarna främst betraktar den sammanfogning som de har lyckats med som det främsta resultatet och det är onokligen så att sammanfogningen avspeglar endast ett skeende på en boplatz och om man bortser från de avslag som inte passar samt även andra råmaterial är risken stor att man kommer till samma resultat hela tiden.

Endast ett fåtal avslag från denna boplatz har varit möjliga att sammanfoga. Från område 1 gick det att sätta samman 8 avslag varav två är från ett sprucket stötkantsavslag som har ursprunglig yta kvar, två kommer från en stötkantkärna och två kommer troligen från retuschering av en skrapa. Ett avslag har varit möjligt att sammanfoga med ett avslag från Anl. 1 vilket pekar mot att gropanläggningen är samtida med övriga fynd. Andelen avslag som var möjliga att sammanfoga inom område 1 uppgår endast till 3,8%.

Ett av de största avslagen från område 2 gick att sätta samman med två

avslag från område 3, ett av de två avslagen kan betecknas som ett stort "erailure scar". Dessa avslag är för det mesta små och återfinns sällan, man ser bara ett negativt ärr strax under slagpunkten på avslagens baksida. Dessa avslag lossnar i slagögonblicket vilket gör det troligt att det stora avslaget kommer från område 3. Det stora avslaget har en vass, oretuscherad egg och det kan ha använts i område 2. Det andra avslaget från område 3 som passade ihop med det stora från område 2 har slagits i ca 135° vinkel från det större avslagets plattform och från ett annat håll. Dessa tre avslag är av den bandade kvarsiten som dominerar i område 3. Inom område 3 var det möjligt att sammanfoga åtta avslag till fyra noder om vardera två avslag. De är alla av den bandade kvartsiten och två noder består av sammanfogade avslagssekvenser, en nodul består av delar till ett retuscherat spån som är avbrutet, ytterligare två delar som sannolikt hör ihop med dessa fanns inom området. En nodul består av ett avslag som har fragmenterats i horisontell led. Andelen avslag som gick att sammanfoga inom område 3 uppgår till 10,8 %.

Bruksskadeanalys

Den bruksskadeanalys som utfördes baseras på att stenmaterial skadas på karaktäristiska sätt beroende på vilket material som har bearbetats. Den utförda analysen grundas på den metod som utarbetats av Broadbent & Knutsson (1975:113–128) samt på ett experiment med kvartsitskrapor som utfördes i samband med min C-uppsats (Andersson 1989). Metoden innebär att föremåls bruksskador studeras i låg förstoring, dvs. i stereolupp med en förstoringsgrad på 4 till 20 gånger. För att bruksskadorna skall framträda tydligt beläggs eggpartierna med en hinna av ammoniumklorid (salmiak), denna hinna gör att stenen får en matt yta och interna strukturer i genomskinliga material försvinner (Sandén 1987:27).

Bland de 210 avslag och föremål från område 1 som medtagits i analysen kunde bruksskador endast återfinnas på 20. Av dessa har sju skador från mjuka material, sex har skador som tyder på att föremålet har använts på trä, sex har skador från både hårda och mjuka material och en har skador från något hårt material. Inget föremål har skador som entydigt kan hänföras till bearbetning av ben eller horn. Föremål med bruksskador från detta område domineras av skrapor.

Inga föremål eller avslag från område 2 har några med ögat urskiljbara bruksskador. Detta gäller följdaktligen även det stora avslag som troligen producerats i område 3.

Även bland avslagen från område 3 var andelen som hade bruksskador ganska liten, av 92 avslag fanns bruksskador endast på tio stycken. Åtta bar

skador från bearbetning av trä och två hade skador från mjuka material. De flesta föremål med bruksskador var här spån och delar av spån.

En källkritisk aspekt på denna bruksskadeanalys är att den stora andelen av helt genomskinliga avslag har gjort att det har varit svårt att med blotta ögat urskilja om det har funnits bruksskador på avslagen. Det är möjligt att man med högförstoring skulle komma till ett annat resultat.

Tolkning av RAÄ 181

Eftersom de allra flesta kända jakt- och fångstsmåden i det boreala området har varit mobila och säsongsvist flyttat runt i landskapet måste man ta hänsyn till att en plats kan ha besökts och utnyttjats vid upprepade tillfällen i olika syften, i många fall utan att avsätta något material som bevarats. Tyvärr är det endast stenmaterial och i bland ben som har bränts som bevaras i de sura jordarna i norr och detta utgör endast en mycket liten del av den materiella kultur som fanns inom ett samhälle. Jag är av den åsikten att vi ändå måste använda det lilla som finns för att försöka tolka ett förhistoriskt samhälle.

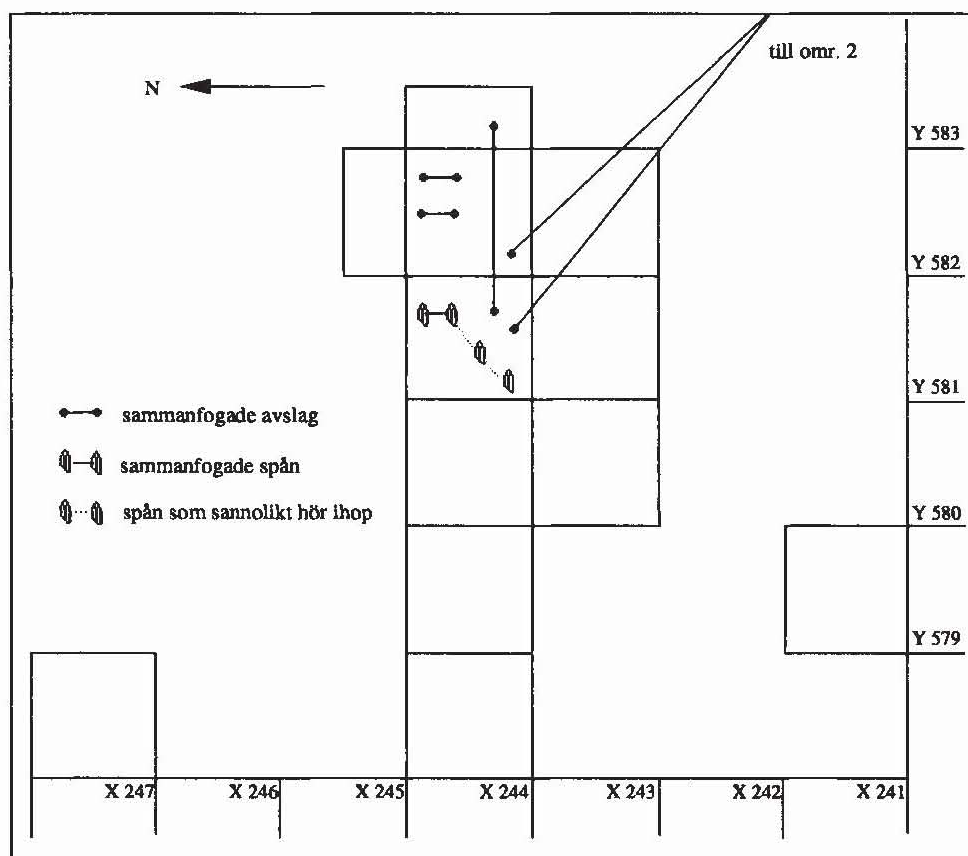

Fig. 8. De sammanfogade avslagen från område 3 samt läget för de två retuscherade spånfragmenten som sannolikt hör samman med de två andra retuscherade spånfragmenten som sammanfogats.

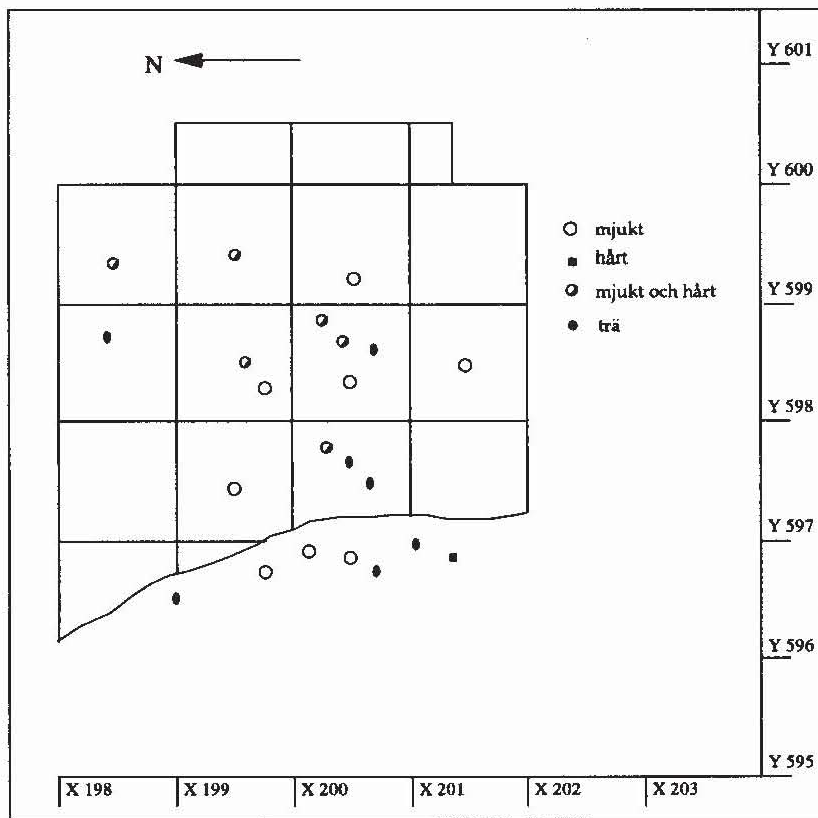

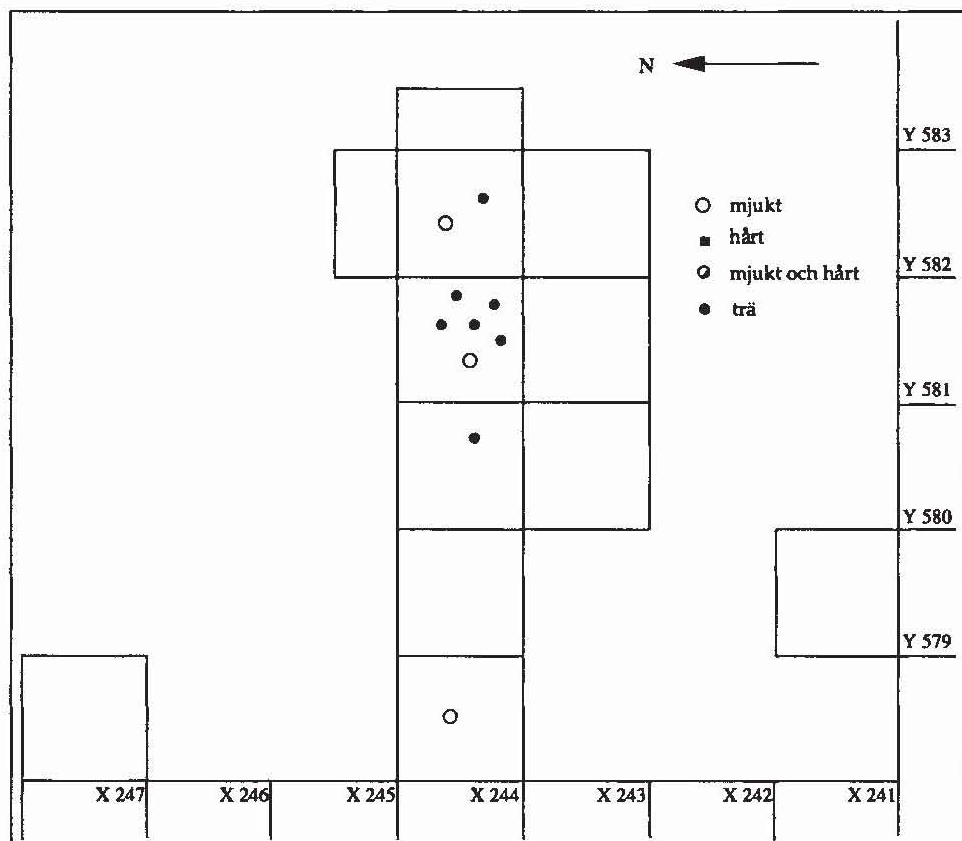
Fig. 9. Föremål och avslag från område 1 med bruksskador från olika hårda och mjuka material.

Det undersökta området har registrerats som en boplats men här finns tre ytor med ett inbördes avstånd på 15–30 meter. Dessa tre ytor skiljer sig märkbart från varandra vad gäller föremålsformer, material och tillverkningsmetoder. Även de tre områdenas läge i terrängen skiljer, två områden låg i naturliga svackor på åsen medan ett område var beläget på toppen av åsen. Område 2 och 3 har genom sammanfogning av avslag visat sig höra ihop. Det är främst ett avslag av typen "eraillure scar" som påträffades i område 3 men som passade ihop med ett avslag från område 2 som styrker detta. Denna typ av avslag lossnar i slagögonblicket och avslaget från område 2 bör därmed vara producerat i område 3. Område 1 domineras av skrapor dels av finkornig, genomskinlig kvartsit men även av kvarts, från detta område kommer även en bananformad skifferkniv och förarbeten i skiffer. Redskapsmaterialet från detta område påminner till stora delar med det som påträffas i skärvtensvallar (Lundberg 1997) och även läget, på en åsrygg intill en å, påminner om en skärvtensvall påträffad i Gäddede, RAÄ 101 Frostvikens sn i Jämtland (Lundberg 1997:20). Tyvärr finns ingen ^{14}C datering från område 3 men enligt Lundberg (1997:140) dateras böjda skifferknivar till neolitikum. Inget föremål som traditionellt brukar hänförs till mesolitikum påträffades inom område 1.

Det faktum att endast åtta avslag av de 210 från område 1 var möjliga att foga samman till fyra noder bestående av två avslag vardera tyder på att

en stor del av materialet finns utanför det undersökta området. Då boplat- sen uppenbarligen har fortsatt ut i det som vid utgrävningstillfället var en grusgrop, är det svårt att avgöra hur stor del av boplatserna som försvunnit. Åsen som boplatserna låg på är dock ganska smal och detta har troligen begränsat boplatsernas utbredning. Kvartsitmaterialen från detta område är kraftigt utnyttjat, medelstorleken på de 210 föremålen och avslagen är endast 16 mm och bland de 22 stötkantkärnor som låg inom området är vissa mycket små, 15 mm och det är med svårighet som de kan hållas med fing- rarna. Vid en kurs om kvartsens sönderfall som anordnades av Norrbottens museum med K. Knutsson som kursledare, framkastade han hypotesen att boplatser där materialet är hårt utnyttjat skulle indikera vinterbosättning då det kan vara svårt att hämta nytt redskapsmaterial. Mängden skärvsten som påträffades i de översta 15 cm i område 1 uppgår till 170 liter och i Anl. 1 (grop med skärvsten och ben) fanns ytterligare 40 liter vilket sam- manlagt gör 210 liter skärvsten. Denna mängd kan synas liten om man jämför med mängden som påträffas i skärvstensvallar men den indikerar ändå att platsen har utnyttjats under en längre tid och möjligen under den kallare årstiden. Det fanns även en liten mängd brända ben i detta område, endast 20 gram.

Fig. 10. Föremål och avslag från område 3 med bruksskador från olika hårda och mjuka material

Område 2 är betydligt avslagsfattigare än de två andra områdena, endast 14 avslag, alla av kvartsit, påträffades samt en likadan spånkniv som i område 3. Områdets läge uppe på åsen samt förekomsten av 45 liter skärvsten och 142 gram brända ben gör att den kan tolkas som en plats för beredning av mat, främst styckning och torkning. Upp på åsen borde det blåsa lite mer vilket dels hjälper till vid torkning men även håller flugor borta. Område 2 kan knytas till område 3 genom sammanfogning.

Bland materialet från område 3 finns endast en skrapa och en hel spånkniv samt fyra retuscherade spånfragment som troligen kommer från en liknande spånkniv. Den ovan nämnda delen till en handtagskärna samt ett 30-tal spån- och mikrospånfragment gör att området har en närmare 30% andel avslag som producerats med spånteknik. Detta är en stor kontrast jämfört med område 1 där inget formellt spån påträffades. Här fanns 94 liter skärvsten samt över ett kg brända ben varav mer än 800 gram kom från Anl. 2 där det fanns ett 3–5 cm tjockt lager med brända ben. I botten av gropen fanns även kol och skärvsten vilket kan indikera att den har använts för att extrahera något ur benen.

Den stora skillnaden mellan område 1 och 2/3 tror jag kan förklaras på flera olika sätt, endera kronologiskt, ekonomiskt eller socialt. Område 1 kan tolkas som en höst / vinterbosättning där hela gruppen har bott, liknande skärvstensvallarna. Detta baseras på den stora mängden skrapor, hög andel av bruksskador från mjuka material, hårt utnyttjat material och ganska mycket skärvsten för uppvärmning. Den ringa mängden brända ben kan tyda på att man i hög grad levde på torkat kött och fisk, då fiskben sällan påträffas vid utgrävningar om man inte har finmaskiga såll. Område 1 kan vara från neolitikum.

Område 2/3 kan tolkas som en jaktstation som använts under barmarkspenoden där man har torkat och styckat kött och fisk i område 2 och haft sin boplats i område 3 där man har tillverkat främst spån för vidare jakt och fiske men där man även har processat benen från viltbrådet i något syfte. Detta område kan ha använts av en mindre andel av en grupp människor som en tillfällig boplats. Område 2/3 har mesolitiska dateringar.

En mer spännande tolkning är att område 1, 2 och 3 avspeglar en social uppdelning av en mindre grupp. Hela området skulle kunna tolkas som en basboplats bestående av olika enheter. Område 1 kan ha utgjort ett område eller bostad där alla delar av en grupp vistades och där större delen av materialet har avsatts av de som främst vistas på boplatsen under en längre tid, dvs. kvinnor, barn och äldre. En av stötkantkärnorna är, som tidigare nämnts, mycket liten och det kan vara ett barn som har lyckats att bearbeta den utan att krossa fingrarna. Kajsa Willemark nämner i en artikel om "Kvin-

nor, män och stenhantverk” att det finns etnografiska uppgifter från Nya Guinea där kvinnor främst använt bipolar teknik vid tillverkning av redskap (1997:56). Denna metod finns i betydligt högre grad inom område 1 jämfört med område 3 som domineras av spånteknik.

Område 2 kan vara ett område där olika sysslor utfördes, de vi kan se spår av i det arkeologiska materialet kan tolkas som beredning av mat (kött och fisk) men det är även troligt att andra aktiviteter som inte lämnat arkeologiska spår utfördes uppe på åsen, en bit bort från bostäderna. De två (troligen tre) spånknivarna som påträffades i område 2 och 3 brukar traditionellt kopplas till jakt (t. ex. Melander 1981) men knivar är ett mångsidigt redskap och kan användas till nästan allt.

Då område 3 ligger i en liknande svacka som område 1 är det troligt att det funnits någon form av bostad här. Dominansen av spånteknik och avsaknaden av bipolar teknik kan indikera att området användes av en specifik del av gruppen eller i ett speciellt syfte. Mikrospån betraktas i Europeisk forskning som manliga (t. ex. Grøn 1996) till skillnad mot nordamerikansk arktisk forskning där mikrospån antas ha använts för att skära skinn och blir därmed kvinnliga (McGhee 1979:55), även Willemark har en hänvisning till etnografiska exempel från nordvästkustindianderna där skaftade mikroliter uppges ha använts vid beredning av fisk (1997:56) och denna aktivitet brukar hänföras till kvinnorna. Beroende på till vilket kön man vill knyta mikrospån kan man tolka området som dominerat av endera manliga eller kvinnliga aktiviteter. Det finns även etnografiska beskrivningar av vissa indiagrupper (Osgood 1949) där det fanns ett särskilt manshus där männen tillverkade de flesta av stenföremålen som sedan användes av hela gruppen. Tillverkning av föremål har dock ägt rum inom både område 1 och 3. Den uppenbara skillnaden mellan område 1 och 3 kanske bara visar att det fanns skillnader i skicklighet och intresse inom stensmidet och att de som tyckte att spåntillverkning gav dem störst tillfredsställelse även blev skickligast på detta och att denna färdighet uppmuntrades.

Dessa resonemang visar att de tre områden som ingår i min analys kan tolkas på olika sätt men jag tycker främst att det visar på en större variation i boplatnutnyttjande än vad som vanligtvis framförs om Norrlands tidigaste invånare.

Vid 1996 års fornminnesinventering som berörde detta område så påträffades en skärvestenvall ca 200 meter norr om det grustag där RAÄ 181 låg och ca 5 meter från nuvarande grustagskant fanns en skärvestensförekomst i markytan (muntlig uppgift Lenart Klang). Vid besök på platsen 970624 fick jag personligen besöka dessa nyfynd, då kunde jag även notera att det finns flera svackor på åsen liknande dem som område 1 och 3 låg i. Vid

provstick med sond visade sig inga av de kvarvarade svackorna ha något boplatsmaterial, dessa är belägna på andra sidan av åsen och vetter därmed inte mot ån. De nya fynden tyder dock på att flera områden av denna ås har utnyttjats under förhistorien. Det är även möjligt att Långseleån har ändrat sitt lopp över tiden och att den under vissa perioder befunnit sig närmare åsen vilket innebär lite olika lägen för boplatserna över tid.

Litteratur

- Ahlbäck, Mattias 1996. Ett sammansatt synsätt? Studie motiverad av sammansättningsstudiers samtidighetssyn. (Opublicerad D- uppsats.) Arkeologiska institutionen. Uppsala universitet.
- Andersson, Berit 1989. En aktivitetsanalys av 6 bronsåldersboplatser vid Umeälven. (Opublicerad C- uppsats.) Arkeologiska institutionen. Umeå universitet.
- Broadbent, Noel D. & Knutsson, Kjell 1975. An Experimental Analysis on Quartz Scrapers. Results and Applications. *Fornvännen* 3/4:113–128.
- Cziesla, Erwin, Eickhoff, Sabine, Arts, Nico & Winter, Doris (eds) 1990. The Big Puzzle. International Symposium on Refitting Stone Artifacts. *Studies in Modern Archaeology* Vol.1. Bonn.
- Grøn, Ole 1996. *The Maglemose Culture. The reconstruction of the social organisation of a Mesolithic Culture in Northern Europe*. BAR International Series 616.
- Lundberg, Åsa 1997. *Vinterbyar—ett bandsamhälles territorier i Norrlands inland 4500–2500 f. Kr.* Studia Archaeologica Universitatis Umensis 8. Umeå.
- McGhee, Robert 1979. The Palaeoeskimo occupations at Port Refuge, High Arctic Canada. *National Museum of Man Mercury series. Archaeological survey of Canada, Paper no. 92*. National Museums of Canada. Ottawa.
- Melander, Jan 1981. Rapport över arkeologisk undersökning av fornlämning Raä 181, Långsele 1:15, Högländ, Dorotea sn. Västerbottens län. Västerbottens museum.
- Olofsson, Anders 1995. Kölskrapor, mikrospånkärnor och mikrospån. En studie med utgångspunkt i nordsvensk mikrospånteknik. Magister uppsats. *Arkeologiska Studier vid Umeå Universitet* 3. Umeå.
- Osgood, Cornelius B. 1940. Ingalik Material Culture. *Yale University Publications in Anthropology* 22.
- Petraglia, Michael D. 1992. Stone Artifact Refitting and Formation Processes at the Abri Dufaure, an Upper Paleolithic Site in Southwest France. I: Hofman, J. L. & Enloe, J- G. (red.), *Piecing Together the Past: Applications of Refitting Studies in Archaeology*. BAR International Series 578:163–178. Oxford.
- Sandén, Erik 1978. Norpan 2. En rumslig analys av en stenåldersboplatser vid Vuollerim. Opublicerad C- uppsats. Arkeologiska institutionen. Umeå universitet.

- Schaller-Åhrberg, Eva 1990. Refitting as a method to separate mixed sites: a test with unexpected results. I: Czesla *et al.* (red.) *The Big Puzzle. International Symposium on Refitting Stone Artifacts. Studies in Modern Archaeology* Vol.1:611–622. Bonn.
- Singer, C. A. 1984. The 63 - Kilometer Fit. I: Ericson, J. E. & Purdy, B. A. (red.) *Prehistoric Quarries and Lithic Production*:35–48. Cambridge.
- Skar, Birgitte & Coulson, Shiela 1986. Evidence of Behaviour from Refitting—A Case Study. *Norwegian Archaeological Review* Vol. 19 No. 2:91–102. Oslo.
- Willemark, Kajsa 1997. Kvinnor, män och stenhantverk. I: Welinder, Stig & Johnsen, Barbro (red.) *Gender och arkeologi*:50–62. Östersund.
- Åkvist Nordlund, Helena 1992. Garaselet. En stratigrafisk studie genom sammanfogning av stenartefakter. Opublicerad C - uppsats. Arkeologiska institutionen. Uppsala universitet.

Muntliga uppgifter:

- Klang, Lennart, FK, Riksantikvarieämbetet, Luleå.
- Knutsson, Kjell, FD, Uppsala universitet.